

Політична злочинність

Вчений і криміналіст Чезаре Ломброзо увійшов в історію як автор теорії про біологічну схильність низки людей до скоєння злочинів – теорії, яка певною мірою заклала основи сучасної кримінальної антропології та кримінальної психології. Найбагатший фактографічний матеріал, несподівана для італійця, воістину німецька пунктуальність і скрупульозність у систематизації даних, нарешті, масштабність досліджень – завдяки цьому роботи Ч. Ломброзо залишаються затребуваними й досі.

У цій книжці розглядаються політичні злочинці як особливий тип, який може бути схильний до злочину через особливості фізіономії та соціальні умови, хоча і не завжди «вироджений», а також теорії, що вивчають злочинця через його фізичні ознаки, засновані на методиках та підходах до вивчення питання авторами цього видання.

**Чезаре Ломброзо,
Родольфо Ляскі**

ПОЛІТИЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ

Видавничий дім
«Центр учбової літератури»
Київ — 2025

УДК 343.91:343.326

Л 74

Ломброзо Ч., Ляскі Р.

Л 74 Політична злочинність / Ч. Ломброзо, Р. Ляскі. – Київ: Видавничий дім «Центр
учбової літератури», 2025. – 404 с.

ISBN 978-611-01-3633-4

Вчений і криміналіст Чезаре Ломброзо увійшов в історію як автор теорії про біологічну схильність низки людей до скоєння злочинів – теорії, яка певною мірою заклала основи сучасної кримінальної антропології та кримінальної психології. Найбагатший фактографічний матеріал, несподівана для італійця, воістину німецька пунктуальність і скрупульозність у систематизації даних, нарешті, масштабність досліджень – завдяки цьому роботи Ч. Ломброзо залишаються затребуваними й досі.

У цій книжці розглядаються політичні злочинці як особливий тип, який може бути схильний до злочину через особливості фізіономії та соціальні умови, хоча і не завжди «вироджений», а також теорії, що вивчають злочинця через його фізичні ознаки, засновані на методиках та підходах до вивчення питання авторами цього видання

ISBN 978-611-01-3633-4

© Чезаре Ломброзо та Родольфо Ляскі, 2025.
© Видавничий дім «Центр учбової літератури», 2025.

ПЕРЕДМОВА

*Ця низка злочинів важливіша за всі інші,
принаймні для наших сучасних суспільств;
вона відгукується не тільки на приватних особах,
а й на загальному благу, і на інтернаціональному становищі
країни, і на ставленні громадян один до одного,
і на громадській моральності. Тому політичні злочини
слід вивчати як випадки соціальної патології.*
Літтре

Немає, мабуть, жодного юридичного питання, яке відкривало б таке широке поле для складання найсуперечливіших теорій, як питання про політичні злочини. Досить згадати, що багато відомих *пеналістів*¹, як, наприклад, Лукас, Фребель і Каррара, доходять до сумніву в існуванні останніх, начебто вони не були яскравим суспільним явищем, яке повторюється за всіх часів і за будь-якої форми правління.

Щоправда, політичні злочини ніколи не вивчали як такі; деспотизм, звідки б він не йшов – від палацу чи з вулиці, – завжди встигав відхилити від них наукову критику, привласнюючи собі їхню монополію або перетворюючи на зброю проти своїх супротивників.

Тому ж чимало сприяли й ті доктринери свободи, які, ганяючись більше за видимістю, ніж за суттю, більше за фразами, ніж за ділом,

¹ ...багато відомих пеналістів... – Пеналісти – фахівці з кримінального права.

повставали щоразу, коли хто-небудь пробував докладати критерії злочинів проти загального права до діянь, які дещо відхиляються від такого типу, принаймні в усьому, що стосується наміру.

А тим часом ми бачимо, що від найдавніших часів і до наших днів найвільніші вільні нації вельми суворо переслідують злочини такого ґатунку; в Афінах, наприклад, усякого, кого тільки підозрювали в бажанні скинути народне правління, вважали гідним смерті; в Спарті віддавали на жертву пекельним богам того, хто на народних зібраннях говорив або вів проти республіки.

Республіканський Рим рубав голови ворогам вітчизни і народу римського. У Середні віки італійські вільні комуни, наприклад Венеція і Флоренція, накладали найсуворіші покарання на осіб, яких тільки підозрювали в політичних задумках, а в наш час навіть у таких демократичних державах, як Північноамериканські Штати, за порушення конституції та за політичну змову, яка виявилася в діяннях, призначено смертну кару.

У всякому разі, слід визнати, що якщо закони навіть найвільніших народів не відповідають у цьому відношенні історичному і науковому прогресу, то вони не узгоджуються і з сучасною громадською думкою, принаймні найбільш освічених класів. Остання, справді, більше не виправдовує надто суворих заходів проти політичних злочинів, як це проявляється в перебільшеній м'якості вироків присяжних і в поблажливості виборців, які ігнорують постанови суду.

Хоча перша ідея наукового дослідження, пропонованого тепер читачам, з'явилася в нас на Туринській виставці 1884 року під час огляду портретів італійських політичних мучеників, а розроблялися вони людьми, яких важко підозрювати в ретроградних прагненнях, ми не були здивовані кампанією, розпочатою проти нас навіть найдоблеснішими з наших товаришів по зброї. Ми так добре розуміємо гуманні мотиви, якими вони керуються, що й самі розділили б їхні почуття, якби холодний розум і наукова об'єктивність не брали перемогу над першим поривом, який змусив нас симпатизувати більше ймовірним злочинцям, ніж їхнім суддям.

Якщо можна порівнювати мале з великим, то ми, мабуть, і самі належимо до числа таких злочинців, тому що шукати антропологічні причини злочинності – значить вносити такі зміни в старі правові поняття, які самі

по собі могли б в інший час і в інших країнах вважатися злочинними, та й були б такими в юридичному сенсі слова, якби ми захотіли надто самовпевнено і за допомогою засобів сторонніх наук ввести їх у практику.

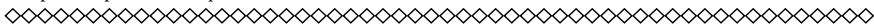
Крім того, ми тепер же погоджуємося, що слово «злочинець» у застосуванні до виконавців політичних проступків має здаватися невідповідним, особливо якщо їх змішувати зі злочинцями вродженими. Ці останні входять, щоправда, у контингент осіб, які скоюють політичні злочини, але в дуже обмеженій кількості і з такими особливостями, що їх одразу ж можна відрізнити від маси вельми поважних діячів, до числа яких вони домішуються.

Але ми мусимо все-таки дотримуватися технічної назви, хоча й визнаємо, що політичний злочинець є таким тільки з юридичного погляду, а аж ніяк не з морального чи соціального.

Правда, що з кожним днем це питання стає дедалі менш і менш важливим. Якщо думка Спенсера щодо того, що «злочин проти загального права має зникнути згодом», є результатом ілюзії, то не стосовно злочину політичного. Це вже починає проявлятися в м'якості якщо не букви сучасних законів, то їхнього духу, і вже, в усякому разі, у загальному почутті, у загальній думці, яка підтримує закони і реформи за згодою з ними або заперечує їх за незгоди. Очевидний доказ цьому ми маємо в постійному зменшенні кількості вчинків, які вважаються політичними злочинами в освічених країнах Європи.

Річ у тім, що, з одного боку, тепер починають розуміти, що між революцією і бунтом існує така сама величезна різниця, як між еволюцією і катаклізмом, натуральним ростом і хворобливою пухлиною; що між ними більше антагонізму, ніж аналогії, що революції та повстання становлять майже повну протилежність одна одній. Останні, будучи безплідними навіть тоді, коли керуються намірами, що не мають у собі нічого злочинного, повинні бути, отже, поставлені в розряд злочинів, які хоча і відбуваються внаслідок чесних спонукань, але не можуть уникнути переслідувань закону.

З іншого боку, ціла низка причин, що робили в минулому політичні злочини майже постійними, – таких, наприклад, як пригноблення національностей і релігійна нетерпимість, – поступово знищується або принаймні скорочується, а тому скорочується і реакція, яку вони викликали.

Не можна, однак, сказати, щоб ці причини геть зникли, почасти тому, що поруч із нами – щасливими в цьому плані – стогнуть народи, яким відмовлено у свободі думки й праві політичного самовизначення, а почасти тому, що навіть і в нас людська природа є незадовільною – насичення не завжди її заспокоює, а інколи розвиває нові, безладні апетити, принаймні в тій групі людей, котру невроз чи житейські розчарування зробили нездатною до спокою.

Щоправда, багато хто з останніх, роблячись винним у справжніх злочинах, несвідомо чинить добру справу, бо вказує нам на незадоволені потреби або прискорює події, які інакше сталися б набагато пізніше. Частіше, однак, вони просто живуть у хворобливому маренні, серед суперечливих проєктів, подібно до мильних бульбашок, які сяють усіма кольорами веселки, але лопаються від найменшого дотику.

Справді, слідом за республіканцем і соціалістом, які мають історичне або економічне право на існування, з'являються комуніст і анархіст, які абсолютно відкидають державу, які заперечують навіть обов'язки громадянина і прагнуть одним ударом зруйнувати всі зв'язки, що роблять сучасну людину порівняно щасливою. Але ж ніхто ж не піде за ними так далеко.

Нам слід, отже, зайнятися вишукуванням, чи існує, крім зловживань деспотизму, політичний злочин, який завдає суспільству шкоди і, отже, тягне за собою відповідальність перед законом. А якщо такий злочин існує, то в чому він полягає стосовно політичного організму і прав громадян, які входять до складу останнього.

Якби ми при цьому вишукуванні стали слідувати протоптаними стежками стародавніх понять про право, то мусили б почати з апріорного визначення, яке спирається на якісь стародавні цитати, а потім, виходячи з нього, подібно до павука, що тче свої нитки, з такою самою міцністю продовжувати ткати основи нашої роботи. Але оскільки для нас злочинець важливіший за злочин, то ми дамо визначення останнього, – що є для нас, у всякому разі, справою другорядною, – тільки після заснованого на кримінальній антропології та історії викладу чинників цього нового виду злочинності.

Що стосується застосування наших теорій до життя, тобто політичних і соціальних реформ, то ми не приховуємо, що багато хто з поверхневих критиків вважатимуть нашу спробу марною тільки тому, що ми допуска-

емо вродженість злочинності. Але міркувати таким чином означало б, за чудовим порівнянням Сігеле, те ж саме, що відкидати будь-яку можливість поліпшення землеробства тому тільки, що ми не можемо застрахувати себе від блискавки і граду. У природі існують випадковості і менш непереборні, ніж град і блискавка, а з ними, на щастя, людина може боротися. Точно так само і в суспільному середовищі є вороги більш численні і менш закоренілі, ніж природжені злочинці, а тому в боротьбі з цими ворогами постійна і освічена передбачливість багато що може зробити. Та й крім того, у середовищі народу спокійного і задоволеного своїми установами всяка політична спроба природжених злочинців залишиться безрезультатною.

Намагаючись вирішити деякі з великих історичних соціальних завдань, що привертають увагу вчених і мислителів, ми намагалися бути об'єктивними. Ми змусили мовчати в собі всякі упереджені почуття, однаково не підкоряючись як симпатіям, так і антипатіям. Будемо сподіватися, що і читач вчинить так само, що перед розв'язанням питань такої величезної важливості він скине з себе забобони, притаманні його партії, його народності і навіть його століттю. Перед лицем історичної еволюції одне століття є лише секунда.

Нехай сперечаються з нами, нехай навіть розбивають, якщо хочуть, наші висновки, але не факти, нами представлені та твердо встановлені, як ті, наприклад, що доводяться мільйонами свідчень, виражених нами в діаграмах. Апріорна критика безсила проти фактів; їх міг би оскаржувати тільки той, хто протиставить нам теж факти і принаймні не в меншій кількості.

Ч. Ломброзо, Р. Ляскі

Зміст

ПЕРЕДМОВА	3
I. АНТРОПОЛОГІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ	8
ПОЛІТИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ І РЕВОЛЮЦІЙ	8
Розділ 1. Інерція і прогрес. Міzoneїзм і філонеїзм. Революції та бунти	8
Розділ 2. Вплив клімату й атмосферних явищ на революції.....	48
Розділ 3. Вплив клімату й атмосферних явищ на бунти й повстання	52
Розділ 4. Вплив барометричного тиску, геологічної будови ґрунту та висоти над рівнем моря на революції	58
Розділ 5. Харчування. Голод. Алкоголізм. Їхній вплив на бунти та революції	74
Розділ 6. Раса. Населення. Їхня геніальність. Інтелектуальна культура: божевілля і злочинність	84
Розділ 7. Соціальні, політичні та економічні чинники	127
Розділ 8. Випадкові причини	164
Розділ 9. Індивідуальні чинники: стать, вік, суспільний стан, професія	176
Розділ 10. Революціонери та політичні бунтівники (вроджені злочинці; моральні ідіоти)	195
Розділ 11. Індивідуальні чинники (продовження). Божевільні політичні злочинці	218
Розділ 12. Індивідуальні чинники (продовження). Політичні маттоїди. Непрямі самогубства.....	238
Розділ 13. Індивідуальні чинники (продовження). Випадкові політичні злочинці.....	260

Розділ 14. Індивідуальні чинники (продовження).	
Політичні злочинці за захопленням,	
що поширюється епідемічно	263
Розділ 15. Індивідуальні чинники (продовження).	
Політичні злочинці за пристрастю	273
Розділ 16. Вплив геніальних людей на революції	286
Розділ 17. Бунти і революція. Схожість і відмінності.....	294

II. ЮРИДИЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ДОДАТКИ.....298

Розділ 1. Юридична частина. Історія	298
Розділ 2. Покарання	316
Розділ 3. Запобіжні проти політичних злочинів заходи.	
Економічна профілактика	346
Розділ 4. Політична профілактика (продовження).	
Фізичні, політичні та соціальні чинники	370

Перейти на сайт →